

Krigsbarn på Sollerön

På mitt arbetsbord hemma i Vanda i Finland ligger en liten Mora-kniv. Den är en aning deformerad, men även detta har sin historia. För över fyrtio år sedan hängde denna kniv vid midjan på en finsk flicka på Sollerön. Kniven var viktig för flickan, som ville prova sina kunskaper på ett och annat.

Krigsbarnet Leila Finnberg hade fått kniven av Jons Per Persson. Lillasystern Lilja kallade honom ”morfar”. Lilja bodde hemma hos honom i Lasspergården i Utanmyra. Sorgen var stor när kniven en gång kom bort i höladan under någon vild lek. Morfar lovade en ny kniv, men flickan trodde nog inte att en ny kunde vara lika bra, som den hon blivit van vid. Men den gamla hittades som tur var. Knivens konstiga form berodde på att Leila tyckte om att göra olika figurer i trä med kniven. Troligtvis var hon då så hårdhänt att kniven bröts.

Före knivhistorien hade det hänt mycket som samverkade till att syskonen kom till Sollerön, Lilja till Lasspergården och Leila till Stunisgården. De första breven från Sold till Finland är skrivna den 10 och 11 aug. 1944.

Flickorna bodde i Helsingfors i ett trähus i en stadsdel som hette Pasi-la. I början av året härjade kriget som värst mellan Finland och Sovjet, och det kändes i hela Helsingfors. Man hade sprängt bombskydd i berget några hundra meter från flickornas hem. Det var inte så lätt att ta sig dit, i synnerhet om nätterna. Man skulle springa uppför en ganska hög

backe. Ibland låg vi i skyddsrummet hela natten, ibland stannade vi hemma. Vi brukade sova med alla kläder på oss.

Min far, stenhuggaren Armas, och hans maka Lempi beslöt då att söka ett svenskt hem, som kunde ta hand om flickorna. Man visste ju inte, hur det skulle bli i framtiden. Armas var vid fronten som andra finska friska män. Rätt sällan fick han komma hem och hälsa på familjen. De kände familjen Lehtiranta, som redan hade söner både på Sollerön och i Gesunda. Hilma Lehtiranta skrev till Rullpers Anna i Hållpås-gården där sonen Juha bodde, och denna svarade, att hon hade hittat hem för flickorna, inte i samma gård utan i två olika, men det kändes fint så.

Den 18 juli följde Lempi sina flickor till en plats i Helsingfors centrum, där man samlade barn för avresan till Sverige. Barnen vandrade i rad till järnvägsstationen. I Åbo väntade båten, som skulle föra dem till Stockholm.

Lilja var sex år gammal, så hon minns just ingenting av själva resan. Men i karantänen trivdes hon inte. Hon ville bort därifrån, och även den dagen kom. Flickorna reste vidare med en adresslapp bunden om halsen som alla krigsbarn från Helsingfors.

Hemma i Finland hade mamma på något underligt sätt kommit över nya hattar åt flickorna samt ny kappa och även skor med träsula och skosnören av papper. Det var storartat att få tag på något nytt i Finland under krigstiden och även långt efteråt. Just därför säger Lilja sig så väl minnas alla nya kläder hon fick på Sollerön. Ofta var kläderna nästan likadana, som dem storasyster fick, fast de bodde i olika gårdar.

Ett år och tre månader varade flickornas första utlandsvistelse. Lilja säger att egentligen var tiden kort. Därför är det kanske svårt att minnas så många detaljer.

Morfar brukade beställa hem olika drycker, och det var festligt, när dricksbilen körde in på gården. När Lilja sedan tittade in i morfars spinnbur, brukade hon få sockerdricka eller något liknande. Spinnburen var ett litet hus på gården, där han hade sin spinnmaskin och varifrån han spann sina rep och linor. Morfar brukade också ha polkagris-karameller i fickan. Detta lockade också småtingar till spinnburen. Dessutom fanns det en massa spännande saker att titta på därinne.

Det fanns mycket annat också att syssla med på gården. Där fanns häst, kor, gris och höns i Lasspergården. Dessutom hade Lilja en lekamrat, den 4-åriga Björn i granngården. En av de roligaste lekarna var

*Björn Björkman med sina
två brudar Lilja och Leila.*

nog bröllopsleken, som barnen hittade på efter Stunis Annas bröllop. Flickorna hittade ett par vita gardiner på vinden i Lassper-gården. På samma upptäcktsfärd hittade flickorna även två vita klänningar, som troligen varit gamla underkjolar. De var just lagom långa för bröllops-ändamål. Björn blev brudgum och flickorna brudar. Brudtrion åkte till "kyrkan" i Björns kärra, som även användes, när barnen lekte "Barnens dag". Man lade en papplåda i kärran och gjorde små hål i den som fönster. Björn föreställde apa. Flickorna åkte med apan till Stunisgården men hann aldrig visa underjuret, eftersom det blev för varmt i lådan och apan blev arg och sprang hem.

I härbret på gården hade Lilja fått plats för sin lekstuga. I härbret var det trevligt att syssla med sina leksaker. Hennes största sorg var när den nya dockan gick sönder. Flickan vågade inte tala om saken utan gömde

Lassper Maria och Lilja på Masnigården 1956.

dockan i höladan. Någon av de vuxna hittade dockan, den lagades, och allt var åter bra.

En jul firade Lilja också på Sollerön. Hon minns väl, hur man for med häst och släde till kyrkan. Även hemfärden kommer hon ihåg.

Jultomten besökte Lasspergården, och samma jultomte även Stunisgården. Efter julen undrade de över hans utseende. I snön hittade de stora fotspår, som såg väldigt bekanta ut. Senare på vintern hittade de tomtens mask under sängen i Lasspergården, och så löstes den gåtan.

Flickorna tyckte om att hälsa på hos grannar. I Måsgården bodde Karin, som ofta gav dem något smått, och även Reser Maria blev de bekanta med vid sådana visiter. Lassper Maria var visst den människa, som närmast ersatte modern åt Lilja. Jons Pers maka Greta kallade hon mormor. Maria sydde ibland kläder åt Lilja. På Marias cykel följde flickan någon gång med till Mora längs den gamla smala Sundsvägen. Ibland åkte de till Sundsviken för att bada.

Lilja heter nu *Lehtiranta* i efternamn liksom jag. Hon är gift med Jouni, och jag med Juha, som båda varit på Sollerön och i Gesunda under Finlands vinterkrig och kan berätta därom. — ”Det har varit mig till stor lycka, att jag har fått vara i Sverige under krigstiden”, säger Jouni. ”De åren har gett mig en stor rikedom på många sätt, och det har vidgat mina vyer.”

Jouni liksom Jouko hade sitt Sverige-hem hos Lilly i Gesunda skola där Lisa från Hållpåsgården skötte pojkarna, medan Lilly skötte skolan. — De sex åren i Sverige har varit minnesrika. Lillys sagostunder i synnerhet var sådana varma stunder tillsammans. ”Det bästa var dock att jag hade lillebror med mig.” säger Jouni. Det tog lång tid att återfinna sin finska identitet efter återkomsten till Finland. Jouni minns också sina besök på Sollerön, där storebror Juha bodde i Lisas hem i Hållpåsgården. Juha kom att resa så många gånger mellan Sverige och Finland, att han inte ens själv kan minnas hur många gånger det var. Juha gjorde flera av dessa resor med tåg runt Bottniska viken. När ryska flygplan närmade sig, brukade man leda ut barnen från tågagnarna att gömma sig i skogen. Juha har också varit med om detta.

Juha hade flera kompisar. Hos grannen Bondesson bodde också två finska pojkar, Jorma och Pentti Limmonen och hos Pettersson de svenska Tage och Arne. Även andra pojkar i byn blev hans kamrater. Ibland gick de till Stunisviken för att bada, och de hittade också en flotte att segla med. På vårvintern samlade de björksav att dricka. Det brukade man också göra i Finland.

Jouni gick två år i svensk skola och Juha ett år. Skolan och undervisningen var nog ganska lika den i Finland. När den 9-åriga Jouni kom tillbaka till Finland, ändrades hans liv fullständigt. I Finland var det brist på allt. Det var mycket svårt att vänja sig vid detta, och pojken längtade till Gesunda. Första året fick han mest hålla på med språket. Han hade ju glömt finskan. I Sverige fick de lära sig det svenska skrift-

*Bråmå Anna i Stunisgården
1956.*

språket, och detta har sedan varit dem till stor hjälp, även då de skulle läsa andra främmande språk.

Jag var åtta år, när jag for från all oro i Helsingfors. Tågresan till sammans med otaliga andra krigsbarn har jag nästan glömt, men av båtresan från Åbo har jag några minnesbilder. Båten var ett lastfartyg, som ändrats för barntransporter mellan länderna, och nu fylldes med sängar och små barn. I Stockholm stannade vi i karantän. Friska barn låg dagarna långa i sina sängar i stora salar. En enda dag fick man klä på sig sina egna kläder och leka med andra barn.

Sollerön var till en början en helt annorlunda värld. Men korna, hästen, fåren och ”kvätten” kändes så nära, fastän jag var en stadsbo. Jag fick på en gång en massa vänner i fähuset. Det var roligt att se hur ”Mo-

na'' mjölkade och gav korna bitar av rovor, medan flickan babblade finska och visst trodde, att Mona förstod.

Fiskodlingen var ett intressant ställe. Ibland fick jag följa med ut och lägga nät, och det var roligt. Vardagarna var fyllda av liv. På söndagarna tyckte man att allt stannade. Man gick och väntade på vardagen, då man fick följa med på höslåtter och plocka smultron på strån, eller se kvinnorna värma vatten på stranden för att tvätta kläder. — Livet på Sollerön i dag är verkligen annorlunda än i vår barndom, och ändå längtar man ibland efter de anspråkslösa tider, då nästan allt gjordes hemma. För barnen fanns det så mycket att se och lära. — Vi återvänder gärna alla till detta kära svenska barndomshem, nu även med våra vuxna döttrar.

Sverigehem betydde trygghet. Under kriget mellan Finland och Sovjet bodde omkring tio finska barn på Sollerön. (Allt som allt reste under kriget omkring 70 000 krigsbarn till Sverige.) Det betydde trygghet, mat, kläder och hem för oss alla. Detta förstår man bättre nu än då. På Sollerön var det bra att leva. Man fick nya syskon och på sätt och vis även andra föräldrar. Vi var alla stadsbarn, men har genom livet på landet fått uppleva två olika kulturer, och det är verkligen en rikedom.

En liten Mora-kniv väcker så många minnen till liv. Vid dessa minnen kunde man säkert stanna ett bra tag till. Solleröns vackra landskapsbild lockar fram så många tankar. Men man vill ju lämna något även till de stunder man återvänder till ön för att där återuppleva allt.

Leila Lehtiranta